

2020-2023

Økonomiske virkemidler for jordbruk og skogbruk.

Tiltaksstrategier for tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket og nærings- og miljøtiltak i skogbruket for kommunene Vestby, Nordre Follo, Ås, Frogn og Nesodden.

Follo landbrukskontor
2020-2023

Innhold

Økonomiske virkemidler for jordbruk og skogbruk.	0
Tiltaksstrategier for tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket og nærings- og miljøtiltak i skogbruket for kommunene Vestby, Nordre Follo, Ås, Frogn og Nesodden.	0
1. Innledning	2
2. Sammendrag.....	2
2.1 Jordbruk	3
Viktige miljømål for landbruket i Follo-kommunene:	3
Strategier for tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket:.....	4
2.2 Skogbruk	4
Viktige mål for Follo-kommunene når det gjelder skogbruk:	5
Strategier for tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skog i Follo:	5
3. Miljøvirkemidlene i jordbruket.....	6
4. Regionalt miljøprogram for Oslo og Viken (RMP)	8
4.1. Regionale miljøkrav	8
4.2. Overordnede føringer for kommunale virkemidler	8
5. Forskrift om tilskudd til drenering av jordbruksjord	9
6. Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)	9
7. Miljøutfordringer for jordbruket.....	10
7.1. Avrenning og erosjon til vassdrag	10
7.2. Klimautfordringer	11
7.3. Naturmangfold	11
7.4. Kulturlandskap og kulturminner	12
8. Bruk av midler og måloppnåelse	12
9. Mål og strategier for bruk av SMIL-midler 2020 – 2023	13
9.1 Viktige miljømål for landbruket i Follo-kommunene:	13
9.2 Strategier for tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL):	14
10. Virkemidler i skogpolitikken.....	15
11. Utfordringer i skogbruket.....	15
12. Forskrift om tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK)	16
13. Mål og strategier for bruk av skogbruksvirkemidlene 2020-2023.....	16
13.1 Mål for skogbruk i Follo:	17
13.2 Strategier for tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skog (NMSK):	17

1. Innledning

I landbrukspolitikken er det en rekke økonomiske virkemidler som forvaltes av Landbruksdirektoratet, Fylkesmannen og kommunene. Dette dokumentet gir en oversikt over de fleste virkemidlene i landbrukspolitikken som angår miljøtiltak, og angir mål og tiltaksstrategier for de ordningene der kommunene har anledning til å utforme egne strategier. Dette gjelder tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL), og tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK).

Dokumentet gir en oversikt over en del utfordringer i jordbruket og skogbruket i Follo, og viser hvordan økonomiske virkemidler ønskes brukt for å bidra til å møte utfordringene i perioden 2020-2023. Tidligere strategidokument for disse ordningene var gjeldende for perioden 2015-2019. Tiltaksstrategiene ligger til grunn for årlige retningslinjer som beskriver hvilke tiltak som kan få tilskudd og prioritering av midler mer detaljert.

Dokumentet er utarbeidet av Follo landbrukskontor som er kommunal landbruksforvaltning for kommunene Vestby, Nordre Follo, Ås, Frogn og Nesodden. Lokale faglag i jord- og skogbruk og kommunenes miljø- og klimanettverk har gitt innspill underveis. Dokumentet legges fram til politisk godkjenning i alle kommunene.

Follo landbrukskontor dekker ikke Enebakk kommune som også er en del av det geografiske området Follo. Når det står Follo i dette dokumentet menes Follo utenom Enebakk.

2. Sammendrag

Miljøvirkemidler i jordbruket og nærings- og miljøvirkemidler i skogbruket omfatter ordninger som forvaltes både på nasjonalt, regionalt og kommunalt nivå.

Kommunen forvalter ordningene «Tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket» (SMIL) og «Tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket» (NMSK). Tildeling til disse ordningene gis til kommunene av Fylkesmannen. Bruken av midlene reguleres av forskrifter.

Det skal fastsettes overordnede retningslinjer (tiltaksstrategier) for prioritering av søknader om tilskudd etter disse forskriftene. Retningslinjene skal utarbeides i dialog med Fylkesmannen og næringsorganisasjonene i jordbruket og skogbruket lokalt. Det ble sist utarbeidet tiltaksstrategi for Follo-kommunene Vestby, Ski, Ås, Frogn, Nesodden og Oppegård for perioden 2015 til 2019. Retningslinjer med veiledning til søkerne og detaljer om tiltaksområdene blir fornyet hvert år i samråd med næringsorganisasjonene. For skogvirkemidlene er det laget felles strategier for de fleste kommunene i Akershus siden 2017.

2.1 Jordbruk

I regionalt miljøprogram for Oslo og Viken 2019-2022 (RMP) gir Fylkesmannen overordnede føringer for forvaltning av SMIL-midlene. Det slås fast at de 4-årige tiltaksstrategiene skal ses i sammenheng med RMP. SMIL-tilskudd innvilget av kommunen kan følges opp av årlige tilskudd til skjøtsel og vedlikehold fra RMP.

Føringer for prioriteringer i de kommunale tiltaksstrategiene for bruk av SMIL-midler:

- De kommunale tiltaksstrategiene skal prioritere tilskudd til områder med de største miljøutfordringene.
- I henhold til jordbruksavtalen skal hydrotekniske tiltak prioriteres i leirjordsområdene. Det kan i tillegg komme føringer i jordbruksavtalen knyttet til prioritering av både klima, miljø og kulturlandskapstiltak.

Formålet med SMIL-tilskuddene er i henhold til forskriften å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap, og redusere forurensningen fra jordbruket utover det som kan forventes ved vanlig jordbruksdrift. Forskriften gjelder for prosjekter og tiltak på landbrukseiendommer. Tilskudd kan innvilges til foretak der det foregår en tilskuddsberettiget produksjon på landbrukseiendommen.

Erosjon og avrenning fra jordbruksarealene er den største miljøutfordringen for jordbruket i Follo. Jorda i Follo er opprinnelig havbunn og strandavsetninger. Jorda drives vesentlig som åpen åker i kornproduksjon og er til dels erosjonsutsatt. Follo har et rikt og variert kulturlandskap med til dels stort og variert naturmangfold og kulturminner som det er viktig å ta vare på. I den senere tid er det mye fokus på klima og utslipp av klimagasser. I Follo er utslipp av lystgass fra dyrka jord den største kilden. Drenering er et godt tiltak for å redusere utslipp av lystgass fra jord. Det er en egen tilskuddsordning for drenering av dyrka jord.

Viktige miljømål for landbruket i Follo-kommunene:

- Ta vare på matjorda
- Bedre vannkvalitet i vann og vassdrag
- Redusere utslipp av klimagasser fra jordbruket
- Bevare viktige områder for naturmangfold
- Opprettholde kulturlandskapsverdiene
- Ta vare på viktige kulturminner

Strategier for tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket:

- Follo landbrukskontor forvalter SMIL-midlene som tildeles kommunene Vestby, Nordre Follo, ÅS, Frogn og Nesodden under ett.
- Tilskudd prioriteres til områder med de største miljøutfordringene.
- Tiltak mot erosjon og avrenning fra jordbruksarealer prioriteres høyest.
- Tiltak for reduksjon av klimagassutslipp fra husdyrbruk prioriteres på linje med forurensningstiltak
- Deretter prioriteres tiltak for naturmangfold foran kulturlandskap og skjøtsel av kulturminner
- I områder med mindre utfordringer knyttet til avrenning og erosjon, spesielt Nordre Frogn og Nesodden skal tiltak for naturmangfold og kulturlandskapstiltak prioriteres
- Klimatiltak kan prioriteres i tråd med eventuelle føringer i jordbruksavtalen.
- Mer detaljerte retningslinjer for bruk av midlene gjennomgås årlig i samråd med lokale faglag i landbruket.

2.2 Skogbruk

Fylkesmannen gir en del overordnede føringer, blant annet gjennom handlingsplan for skogbruk i Oslo og Viken. Formålet for NMSK-tilskudd er ifølge forskriften å stimulere til økt verdiskaping i skogbruket, samtidig som miljøverdier knyttet til biologisk mangfold, landskap, friluftsliv og kulturminner i skog blir ivaretatt og videreutviklet. Tilskudd kan gis til alle skogeiere som har mer enn 10 dekar produktiv skog.

Det kan gis tilskudd til skogkultur, herunder ungskogpleie og andre kvalitetsfremmende tiltak. Tilskudd til veibygging og tilskudd til miljøtiltak i skog omfattes også av forskrift om tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket.

De største utfordringene for skogbruket i Follo er at det plantes for lite ny skog etter hogst og at ungskogen pleies i for liten grad. Bevaring av naturmangfold og dialog med brukere av skog til rekreasjon og friluftsliv er andre viktige utfordringer for skogbruket i Follo.

Viktige mål for Follo-kommunene når det gjelder skogbruk:

- Skogen i Follo skal produsere trevirke av god kvalitet
- Foryngelse av skog etter hogst skal sikres med økt skogkultur, spesielt med mer planting og ungskogpleie
- Naturmangfoldet i skogen skal ivaretas ved god informasjon og skogbrukets egne miljøstandarder.
- Bruken av skogen til friluftsliv og rekreasjon skal sikres ved samarbeid om tilrettelegging og vedlikehold av stier og løyper. Skogbrukets miljøstandarder skal ligge til grunn for rydding etter hogster.

Strategier for tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skog i Follo:

- Follo landbrukskontor forvalter NMSK-midlene som tildeles kommunene Vestby, Nordre Follo, Ås, Frogn og Nesodden under ett.
- NMSK-midlene prioriteres til skogkultur - 1) ungskogpleie, 2) suppleringsplanting og 3) markberedning.
- Tildelte midler til veibygging prioriteres til oppgradering av eksisterende skogsbilveier og tiltak som medfører økt trafiksikkerhet.
- Tilskudd til miljøtiltak i skog prioriteres med nasjonale midler.
- Mer detaljerte retningslinjer for bruk av midlene gjennomgås årlig i samråd med lokale faglag i landbruket.

Ungskogpleie. Foto: Follo landbrukskontor

3. Miljøvirkemidlene i jordbruket

Nasjonale miljømål og virkemidler for miljø- og klimaarbeidet i jordbruket gis i Nasjonalt miljøprogram 2019-2022. Stortingets vedtatte overordnede miljømål i landbrukspolitikken er formulert slik: «Bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser» (Stortingsmelding Meld. St. 11 (2016-2017) Endring og utvikling – En fremtidsrettet jordbruksproduksjon). Hovedmålet er spesifisert i 4 delmål:

- Redusert forurensing fra jordbruket
- Reduserte utslipp av klimagasser, økt opptak av CO² og gode klimatilpasninger
- Bærekraftig bruk og et sterkt vern av jordbruket sine areal og ressursgrunnlag
- Ivareta kulturlandskapet og naturmangfoldet

Nasjonalt miljøprogram omfatter 8 miljøfaglige tema der jordbruket har et sektoransvar (figur 1).

Miljøtema	Mål i Nasjonalt miljøprogram
Kulturlandskap	Ta vare på og utvikle jordbrukets kulturlandskap
	Ta vare på variasjonen i jordbrukets verdifulle kulturlandskap
Biologisk mangfold	Ta vare på og skjøtte biologisk verdifulle arealer i jordbruket
	Bedre status for truede arter i jordbruket
	Øke bruk og vern av jordbrukets genetiske ressurser
Kulturminner og kulturmiljøer	Bedre tilstanden for kulturminner og kulturmiljø i jordbruket
Tilgjengelighet og friluftslivsverdier	Bedre allmennhetens tilgang til jordbrukslandskapet
Avrenning til vann	Ingen vannforekomster i jordbruksdominerte områder skal få dårligere tilstand
	Bedre tilstanden for de mest utsatte vannforekomstene i jordbruksdominerte områder
Plantevernmidler	Redusere helse og miljørisikoen ved bruk av plantevernmidler i jordbruket
Utslipp til luft	Redusere utslipp av ammoniakk fra jordbruket
	Redusere utslipp av klimagasser fra jordbruket
	Øke opptak av karbon i jord
Økologisk jordbruk	Stimulere til økologisk produksjon i tråd med etterspørselen i markedet

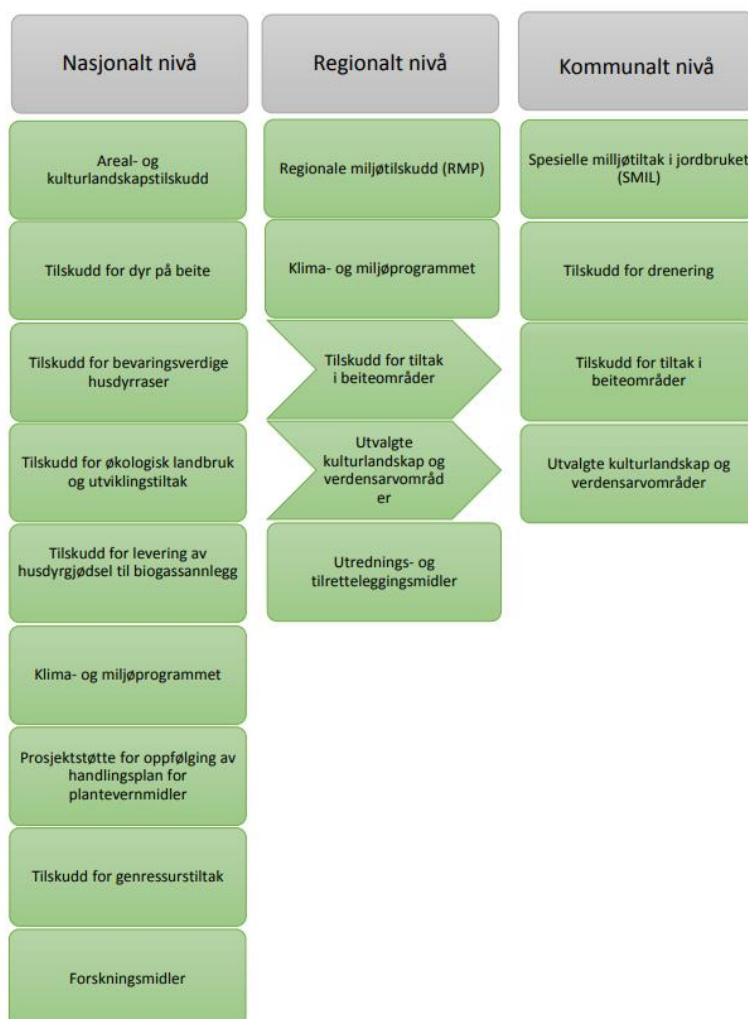
Figur1: Sammenstilling av miljøfaglige temaene og mål i Nasjonalt miljøprogram

For å ivareta jordbrukets sektoransvar for miljø finnes både juridiske og økonomiske virkemidler. Ulike ordninger forvaltes på nasjonalt, regionalt og kommunalt nivå (figur 2).

Juridiske virkemidler er lovverket med tilhørende forskrifter, både sektorovergripende lover som f.eks. plan- og bygningsloven og naturmangfoldloven, og spesielle regler for landbruk som f.eks. matloven og jordloven. En rekke forskrifter som regulerer jordbruk og miljø er hjemlet i jordloven.

Nasjonalt miljøprogram inneholder en rekke økonomiske virkemidler som gjelder for jordbruket i Norge. Virkemidlene kan også ha tilhørende miljøkrav.

Mange av de nasjonale og regionale ordningene forvaltes også av kommunene, men etter regelverk som gjelder nasjonalt eller regionalt. Kommunene fatter vedtak om tilskudd både til areal- og kulturlandskapstilskudd (AK-tilskudd) og Regionale miljøtilskudd (RMP). Ordningene som forvaltes på kommunalt nivå i denne oversikten styres også av nasjonale forskrifter og regionale føringer, men kommunen lager sine egne tiltaksstrategier ut fra utfordringene lokalt.

Figur 2: Figuren viser de ulike økonomiske virkemidlene med miljøformål i jordbruket og hvordan disse er innrettet på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå.

4. Regionalt miljøprogram for Oslo og Viken (RMP)

Fylkesmennene lager et miljøprogram for jordbruket i fylket som beskriver utfordringer og mål for miljø i jordbruket i regionene. For perioden 2019 – 2022 er det laget et nytt felles program for Oslo og Viken, som bygger på tidligere regionale miljøprogram (RMP) for fylkene Oslo og Akershus, Østfold og Buskerud. RMP inneholder også forskrift om tilskudd til Regionale miljøtiltak i Oslo og Viken og prinsipper for prioritering. Målet for RMP er å bidra til å ivareta kulturlandskapet, begrense utslipp til luft og avrenning til vann, samt økt jordliv, humusinnhold og bedre jordstruktur. Regionale miljøtilskudd omfatter årlige tilskudd til kulturlandskapstiltak, biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljøer, avrenning til vassdrag og kyst, klimautslipp til luft og til redusert bruk av plantevernmidler (<https://www.fylkesmannen.no/oslo-og-viken/landbruk-og-mat/miljotiltak-i-jordbruket/regionalt-miljotilskudd/>)

Tiltak mot erosjon og avrenning til vassdrag og kyst prioriteres i Oslo og Viken til områder under marin grense. Bakgrunnen for dette er at vannområdene under marin grense generelt har generelt dårlig vannkvalitet. Målrettede tiltak mot erosjon og avrenning er viktig og har betydelig effekt i disse områdene. Hele Follo ligger under marin grense og er derfor prioritert.

Virkemidlene rettet mot kulturlandskap prioriteres til fjellområder, øyer og holmer langs kysten, ravinebeiter og verdifulle kulturlandskap (nasjonalt utvalgte kulturlandskap).

4.1. Regionale miljøkrav

I områder med erosjonsfare og innenfor nedbørfelt til sårbare vassdrag eller kystområder, kan Fylkesmannen innføre bestemte krav til jordarbeidingsrutiner og andre tiltak. Dette er hjemlet i jordloven ved forskrifter for enkelte vannområder, i Follo gjelder dette vannområdene PURA og Morsa. I Oslo og Viken skal det lages en ny felles forskrift om regionale miljøkrav. Denne skal tre i kraft innen 1.1.20 for områder som har regionale miljøkrav i dag, slik som Morsa og PURA. Nye områder vil bli omfattet av nytt regelverk først i 2021, f.eks. Høleensvassdraget med kystbekker (Morsa 2.)

4.2. Overordnede føringer for kommunale virkemidler

I regionalt miljøprogram for Oslo og Viken 2019-2022, gir Fylkesmannen føringer for forvaltning av de kommunale midlene til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) og drenering. Det slås fast at de fireårige tiltaksstrategiene for SMIL og RMP skal ses i sammenheng. RMP skal gjennom tilskudd til årlig skjøtsel og vedlikehold, følge opp SMIL-tilskudd innvilget av kommunene. Regionalt miljøprogram (RMP) angir retningslinjer for fordelingen av dreneringsmidler og SMIL-midler til kommunene.

Føringer for prioriteringer i de kommunale tiltaksstrategiene for bruk av SMIL-midler:

- De kommunale tiltaksstrategiene skal prioritere tilskudd til områder med de største miljøutfordringene
- I henhold til jordbruksavtalen skal hydrotekniske tiltak prioriteres i leirjordsområdene. Det kan i tillegg komme føringer i jordbruksavtalen knyttet til prioritering av både klima, miljø og kulturlandskapstiltak.

Fylkesmannen fordeler SMIL- midler til kommunene etter faste kriterier (60 %) som for eksempel jordbruksareal, aktivitetsnivå og måloppnåelse (20 %) og miljøutfordringer (20 %). Dreneringsmidlene prioriteres på korn-, potet- og grønnsaksareal. 70 % av disse midlene fordeles etter jordbruksareal, de siste 30 % etter rapportering og innmeldte behov til Fylkesmannen.

5. Forskrift om tilskudd til drenering av jordbruksjord

Formålet med forskriften er å øke kvaliteten på tidligere grøftet jordbruksjord ved å gi tilskudd til drenering av dårlig drenert jord med potensial for økt jordbruksproduksjon, samt å redusere faren for erosjon og avrenning av næringsstoffer til vassdrag. Drenering er også et effektivt klimatiltak da dårlig drenert jord kan medføre store utslipp av lystgass (N₂O) som er en sterk klimagass.

Det er for tiden rikelig med tilskuddsmidler satt av til dette formålet og alle som søker om dette og er berettiget tilskudd i Follo vil få. Det anses ikke som nødvendig med kommunale prioriteringsregler for denne ordningen ut over de føringene som er gitt av Fylkesmannen. Ved eventuell mangel på tilskuddsmidler vil en prioritere de områdene der behovet for drenering er størst.

Det gis kr 2000 i tilskudd pr dekar systematisk drenering, eller 30 kr pr løpemeter grøft (forskriftsbestemt). Dette vil som regel utgjøre rundt en tredel av kostnadene.

6. Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)

Bruken av SMIL-midler er regulert av denne forskriften (FOR-2004-02-04-448). Forskriften beskriver formålet med ordningen, virkeområde og vilkår for tilskudd m.m. Formålsparagrafen lyder slik: «...fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap, og redusere forurensningen fra jordbruket, utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift...»

Forskriften gjelder for prosjekter og tiltak på landbrukseiendommer og kan kun innvilges til foretak der det foregår en tilskuddsberettiget produksjon på landbrukseiendommen.

Det kan gis tilskudd til kulturlandskapstiltak og forurensningstiltak, tiltak som ivaretar natur- og kulturminneverdiene i kulturlandskapet, samt tiltak som bidrar til å hindre eller redusere forurensning fra jordbruket.

I forskriftens § 8 står det at kommunen skal fastsette overordnede retningslinjer (lokale tiltaksstrategier) for prioritering av søknader. Slike retningslinjer skal utarbeides i dialog med fylkesmannen og næringsorganisasjonene i jordbruket lokalt.

7. Miljøutfordringer for jordbruket

7.1. Avrenning og erosjon til vassdrag

Arealene i Follo ligger under marin grense og løsmassene er i hovedsak havavsetninger og israndavsetninger som består av leire, silt og sand. Betydelige arealer er dyrket jord (Ås 37 %, Vestby 26 %, Ski 23 %, Frogn 18 % og Nesodden 8%.) Over 80% av den dyrka jorda er åpen åker i kornproduksjon, ca 15% er grasproduksjon og resten grønnsaker og bær. Betingelsene for matkorn dyrking er gunstige i Follo, med gode jordbunnsforhold og lang vekstsesong. Matkorn, og også fôrkorn, er svært viktige varer i beredskapssammenheng og noe Norge ikke er selvforsynt med. Derfor er det positivt og ønskelig at det dyrkes mye korn, særlig matkorn, i Follo.

Åpen åker er imidlertid utsatt for erosjon og avrenning av næringsstoffer i ulik grad, avhengig av erosjonsrisiko, nedbørintensitet, dreneringsgrad og gjennomførte tiltak mot avrenning til vassdragene. Tilførselen av jordpartikler og næringsstoffer til vassdragene i Follo fra jordbruksarealene er betydelig, noe som bidrar til redusert vannkvalitet i mange vassdrag. Årungenvassdraget, Hølenvassdraget og Kråkstadelva er viktige vassdrag som alle er sterkt belastet med erosjon og avrenning fra jordbruksarealer. Gjersjøen er en viktig drikkevannskilde som også er utsatt for avrenning fra jordbruksarealer.

I tråd med EU's vanddirektiv foregår det et aktivt vannmiljøarbeid i vannområdene i Follo. Landbruket er pålagt strenge miljøkrav i vannområdene PURA og Morsa, og det gjøres en betydelig innsats for å tilpasse driftsmetoder i miljøvennlig retning. Følgende vannområder er prioritert for miljøtiltak for å oppnå ønskede vannkvalitetsmål:

- Vannområde for Bunnefjorden, Gjersjøen og Årungen (PURA)
- Vannområde Morsa (Vansjø- Hobølvassdraget)
- Hølenvassdraget med kystområder (del av Morsa)
- Vannområde for indre Oslofjord Vest

Her er jordarbeidingsmetoder, tidspunkt for jordarbeiding, plantevalg, vekstskifte og gjødsling viktige stikkord i forhold til å redusere erosjon og avrenning. I tillegg er det avgjørende at dreneringssystemer og hydrotekniske anlegg på

eiendommene fungerer tilfredsstillende. Dette betyr fokus bl.a. på åpne avskjæringsgrøfter, kummer og rørgater. Vegetasjonssoner (grasstriper) langs vassdrag og i dalsøkk (dråg) er viktige tiltak. De fleste landbrukseiendommene i vannområdene i Follo har fått tilbud om gratis miljørådgiving og oppfølging med planleggingshjelp der det har vært behov for å lage plan for hydrotekniske tiltak.

7.2. Klimautfordringer

Mer uforutsigbart klima med tørkeperioder, perioder med større nedbørintensitet, overvannsutfordringer og flomsituasjoner gir store utfordringer for jordbruket. Dette kan gi reduserte avlinger, vanskelige innhøstingsforhold, erosjon og avrenning av næringsstoffer. Vannmettet jord kan gi betydelige utslipp av klimagasser. Reduserte avlinger på grunn av tørke kan medføre ubenyttede næringsstoffer i jorda med påfølgende økt avrenning ved store nedbørsmengder om høsten. Et mildere klima med lenger vekstsesong gir også muligheter for nye vekster og sorter med større avlingspotensiale.

Klimagassutslipp fra jordbruket er blitt et viktig tema og landbruket skal redusere sine klimagassutslipp samtidig som matproduksjonen skal økes. I Follo er det lite husdyr, men det er likevel viktig at husdyrgjødsel håndteres slik at klimagassutslippene minimeres. Det er kjent at dårlig drenert jord kan gi økt utslipp av lystgass (N_2O) som er en sterk klimagass. Mye av jorda i Follo trenger ny drenering. Det gis tilskudd til drenering etter en egen forskrift. Mellom en halvpart og en tredjedel av kostnadene til drenering dekkes av tilskudd. Det er rom for betydelig økning i antall søknader om tilskudd til drenering i Follo.

7.3. Naturmangfold

Det har vært store endringer i jordbruksdrifta i Follo i løpet av de siste 50 år. Arealene brukes nå hovedsakelig til dyrking av korn, og mange vil oppfatte dette som ensidig. Det er derfor viktig å ta vare på rester av annen jordbruksmark, som gamle beiter og slåtteenger. Det er lite husdyr i Follo og få beitedyr. Derfor er mange av de gamle beiteområdene borte, enten dyrket opp eller gjengrodd med skog med fare for tap av biologisk mangfold som følge. Det som er igjen av beiteområder er viktige kulturlandskapselementer med stort biologisk mangfold som bør bevares. Biologisk mangfold i Follo er ellers i stor grad knyttet til dammer, edelløvskog, og kantsoner mellom dyrket jord og skog og langs vassdragene. Ensidig åkerbruk er sterkt begrensende på antall arter av blomsterplanter, og gir med noen unntak dårlige vilkår for pollinerende insekter. Derfor er åkerkanter og arealer med større mangfold viktig å bevare.

Spredning av fremmede arter er også en utfordring både i jord- og skogbruk. Bekjempelse av disse krever ressurser. De største utfordringene er knyttet til bl.a. hønsehirse, som er et nytt, innført ugras i åkerbruket, og rødhyll som er spesielt problematisk i skogbruket. Andre fremmede arter er bl.a. kjempebjørnekjeks, kjempespringfrø og parkslirekne.

7.4. Kulturlandskap og kulturminner

Follo har vært bosatt i mange tusen år. Landbruket har en lang historie i området. Området er preget av jordbrukslandskapet. Det er et stort antall registrerte fornminner og SEFRAK-registrerte bygninger i distriktet. Flere av kommunene har målsettinger om bevaring av kulturlandskap nedfelt i kommuneplanene. Enkelte områder er av nasjonal betydning.

Antall aktive landbruksforetak reduseres raskt. Denne utviklingen skjer ved at jordbruksarealene blir leid bort, men også ved at hele eiendommer blir bortforpaktet. Jordbruksarealene holdes fortsatt i drift, og de enkelte eiendommene blir i liten grad nedlagt eller sammenføyd. Dette betyr i praksis at færre bønder får et langt større areal og langt flere teiger å skjøtte. Det store antall landbrukseiendommer som ikke er i aktiv drift, representerer en viktig kulturhistorie, og utgjør en viktig del av landskapet.

Kantsoner mellom jordbruksareal og skog og store frittstående trær er eksempler på sentrale elementer i Follo jordbrukslandskap.

Fegate Roås. Foto: Follo landbrukskontor

8. Bruk av midler og måloppnåelse

Ifølge tiltaksstrategiene for 2013-2019 er det tiltak mot forurensning fra jordbruket som har hatt høyest prioritet i Follo, det vil si erosjonshindrende tiltak og tiltak mot avrenning fra landbruksarealer. Statistikken viser dette svært tydelig. Over 90% av midlene har gått til disse formålene. Dette står også i forhold til antallet søknader. Det har vært en betydelig økning i tilgang på midler siden 2017. I Follo har det vært en omfattende satsing på miljørådgiving til enkeltbruk og tilbud om rimelig planleggingsbistand. Dette har ført til et stort antall søknader om tilskudd til hydrotekniske tiltak.

Til sammen er det innvilget 13,7 millioner kr i tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket i Follo i 6-års perioden 2013-2019. Tilskuddssatsen har variert mellom 50-70%. Inkludert egenandel er det investert over 20 millioner kroner i miljøtiltak i jordbruket i perioden. I tillegg til ordinær tildeling er det de siste årene gitt ekstra tildelinger til Follo på grunn av stor aktivitet.

Det har også vært rom for innvilgning av tilskudd til andre tiltak enn hydrotekniske tiltak. Svært få søknader om andre temaer er avslått dersom de har tilfredsstilt vilkårene, men det har ikke vært mange søknader under andre tiltaksområder enn forurensningstiltak.

9. Mål og strategier for bruk av SMIL-midler 2020 – 2023

Miljøutfordringene for jordbruket i Follo er klart størst når det gjelder erosjon og avrenning til vassdrag og kyst. Derfor er det naturlig å sette målsettinger for dette området høyst. Føringer fra Fylkesmannen sier også at hydrotekniske tiltak skal prioriteres i leirjordsområdene under marin grense. Andre viktige områder er naturmangfold, kulturlandskap og kulturminner. I kystområdene, særlig i Nordre Frogn og Nesodden, er det mindre utfordringer knyttet til avrenning og erosjon, men større naturmangfold enn i de typiske kornområdene. Her vil naturmangfold, kulturlandskapstiltak og skjøtsel av kulturminner prioriteres høyt i tillegg til erosjonshindrende tiltak.

En overordnet målsetting for landbruket er økt matproduksjon med minst mulig forurensning, minst mulig tap av biologisk mangfold og minst mulig utslipp av klimagasser. Klimautfordringene vil sannsynligvis bare øke framover. Jordbruket må ta sin del av ansvaret for å redusere utslipp av klimagasser. Foreløpig er ikke tilskudd til rene klimatiltak inkludert i SMIL-ordningen.

9.1 Viktige miljømål for landbruket i Follo-kommunene:

- Ta vare på matjorda
- Bedre vannkvalitet i vann og vassdrag
- Redusere utslipp av klimagasser fra jordbruket
- Bevare viktige områder for naturmangfold
- Opprettholde kulturlandskapsverdiene
- Ta vare på viktige kulturminner

Tildeling av midler til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL-midler) skjer kommunevis. I Follo har en i samråd med faglagene valgt å forvalte midlene under ett i området som dekkes av vertskommunesamarbeidet Follo landbrukskontor. Det er samtidig en forutsetning for Follo landbrukskontor å påse at fordelingen over tid blir noenlunde i tråd med tildelingen per kommune.

9.2 Strategier for tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL):

- Follo landbrukskontor forvalter SMIL-midlene som tildeles kommunene Vestby, Nordre Follo, ÅS, Frogn og Nesodden under ett.
- Tilskudd prioriteres til områder med de største miljøutfordringene.
- Tiltak mot erosjon og avrenning fra jordbruksarealer prioriteres høyest
- Tiltak for reduksjon av klimagassutslipp fra husdyrbruk prioriteres på linje med forurensningstiltak
- Deretter prioriteres tiltak for naturmangfold foran kulturlandskap og skjøtsel av kulturminner
- I områder med mindre utfordringer knyttet til avrenning og erosjon, spesielt Nordre Frogn og Nesodden skal tiltak for naturmangfold og kulturlandskapstiltak prioriteres
- Klimatiltak kan prioriteres i tråd med eventuelle føringer i jordbruksavtalen.
- Mer detaljerte retningslinjer for bruk av midlene gjennomgås årlig i samråd med lokale faglag i landbruket.

Erosjonshindrende tiltak i Skibekken. Foto: Follo landbrukskontor

10. Virkemidler i skogpolitikken

Skogbruk er en langsiktig næring. Skogpolitikken skal legge til rette for en bærekraftig ressursforvaltning. Tre er et fornybart og klimavennlig råstoff. Det er et mål å øke bruken av tre til å erstatte mer klimabelastende materialer. I skogbehandlingen skal det samtidig tas hensyn til skogens andre verdier, slik som naturmangfold, friluftsliv og karbonlagring.

Av virkemidlene i skogpolitikken er skogfondsordningen særlig viktig. Skogfondet består av midler som skogeierne plikter å sette av ved alt salg av tømmer og biobrensel. Fondet kan brukes til langsiktige investeringer i skogen på hver enkelt skogeiendom, slik som ny foryngelse etter hogst og ungskogpleie for å sikre god vekst og kvalitet på den nye skogen.

For å oppnå målene i skogpolitikken er det også etablert noen tilskuddsordninger i skogbruket. Dette gjelder tilskudd til skogkulturarbeid og kvalitetsutvikling, skogsveier, skogbruksplanlegging med miljøregistrering, skogsdrift med taubane, hest m.m. Som klimatiltak er det også tilskudd til skoggjødsling, tettere skogplanting og planting på nye arealer. Det er også nylig satt av egne midler nasjonalt til miljøtiltak for å ivareta og videreutvikle miljøverdier i skog. Enkelte av ordningene forvaltes nasjonalt, andre regionalt og andre lokalt av kommunene. Ordningene som forvaltes av kommunen etter lokale tiltaksstrategier er regulert i forskrift om tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket. Her er det også sentrale og regionale føringer som må etterkommes. Tildeling av midler til kommunene gjøres av Fylkesmannen.

11. utfordringer i skogbruket

Litt over 60% av arealet i Follo er skog. Det aller meste av skogen er produktiv skog, dvs. skog som vokser og produserer trevirke. Omtrent halvparten av skogen vokser på god grunn (46% høy bonitet, 29% middels og 25% lav bonitet). Over 80% av skogen i Follo er privateid og 16% er kommunal. Det er omtrent 900 privateide eiendommer med mer enn 10 dekar skog i Follo. Gjennomsnittlig størrelse på disse er ca. 270 dekar produktiv skog.

Det er siden 2000 tatt ut i gjennomsnitt om lag 90 000 m³ tømmer fra skogene i Follo hvert år, de siste årene noe mer, mens tilveksten er ca. 120 000 m³. Tømmeret brukes til trelast som byggemateriale og ulike produkter i treforedlingsindustrien. Noe går til bioenergi. Skogeierne er pålagt å sørge for ny foryngelse etter hogst, det vil si planting av ny skog eller sikre naturlig gjenvekst. Skogkulturtiltak tidlig i omløpet, i særlig grad planting og ungskogpleie, har stor betydning for skogens videre utvikling verdi- og miljømessig. Skogkultur kan ha stor betydning i klimasammenheng, både for binding av CO₂ og for tilpasning til klimaendringer.

De største utfordringene for at skogbruket i Follo skal være langsiktig og bærekraftig fremover er at det plantes for lite ny skog etter hogst og at ungskogen pleies i for liten grad. Dette kan føre til mange flater med glissen og

dårlig skog, samt for tette plantefelter som gir lite nyttbart tømmer og høy andel dårlig kvalitet.

Skogen er livsmiljø for mange arter og har ofte et stort naturmangfold. Dette er det viktig å ta vare på. I sertifiseringsammenheng har skogbruksnæringen sørget for kartlegging (utført av Biofokus 2002-2005) og utvelgelse av rundt 450 nøkkelbiotoper med samlet areal på ca 8.400 dekar for bevaring av naturmangfold. Verdifulle naturtyper og livsmiljøer for flora og fauna skal også unngås ved hogst.

Skogen i Follo ligger sentralt og nær store befolkningsgrupper. Mange benytter skogen til rekreasjon og friluftsliv, og det er etablert merka turstier og skiløyper over store områder. Ved hogst kan det oppstå konfliktsituasjoner mellom næringsinteresser og friluftsliv-/naturinteresser. Det er viktig å nå fram med informasjon til fritidsbrukere av skogen om at dette også er næringsområder, og at en av skogens viktigste funksjoner er produksjon av fornybare materialer og grønn energi. Skogeieren plikter etter hogst å rydde greiner og annet hogstavfall fra stier og vannveier, og å utbedre eventuelt sjenerende kjøreskader. Prosjektet «Skogbruk og publikum i Follo» er i sluttfasen, og har som mål å bidra til å spre informasjon om skogbruket og å bedre dialogen med fritidsbrukere av skogen.

12. Forskrift om tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK)

Forskriften er hjemlet i skogbruksloven og har til formål å stimulere til økt verdiskaping i skogbruket, samtidig som miljøverdier i skogen blir ivarettatt. Slike miljøverdier kan være knyttet til biologisk mangfold, landskap, friluftsliv og kulturminner.

Virkeområdet for ordningen er skogeiere som har mer enn 10 dekar produktiv skog. Vedtak om tildeling fattes av kommunen, og det skal fastsettes overordnede retningslinjer for prioritering av søknader. Disse skal utarbeides i dialog mellom Fylkesmannen, kommunene og næringsorganisasjonene i skogbruket lokalt.

Under ordningen ligger bl.a. tilskudd til skogkultur (ungskogpleie m.m.), tilskudd til veibygging og tilskudd til miljøtiltak i skog.

13. Mål og strategier for bruk av skogbruksvirkemidlene 2020-2023

Tildelingen av midler til nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK) er svært begrenset. De siste årene har Follo (unntatt Enebakk) fått et beløp rundt kr 300.000,- pr år til disse formålene. Midlene er i hovedsak brukt til ungskogpleie. De siste ti årene er det i gjennomsnitt årlig gitt tilskudd for ca 1850 dekar ungskogpleie. Ved ønsket aktivitetsnivå ville behovet for midler vært betydelig større. En klar prioritering er viktig når midlene er begrenset.

13.1 Mål for skogbruk i Follo:

- Skogen i Follo skal produsere trevirke av god kvalitet
- Foryngelse av skog etter hogst skal sikres med økt skogkultur, spesielt med mer planting og ungskogpleie
- Bevare viktige områder for naturmangfold
- Bruken av skogen til friluftsliv og rekreasjon skal sikres ved samarbeid om tilrettelegging og vedlikehold av stier og løyper. Skogbrukets miljøstandarder skal ligge til grunn for rydding etter hogster

Kontroll av foryngelse etter hogst følges nå opp i sterkere grad av landbrukskontoret. Skogkultur stimuleres ved tilskudd, i første rekke til ungskogpleie, suppleringsplanting og markberedning, og informasjonstiltak. Dette bør prioriteres framover.

Fra 2020 har kommunene vedtaksmyndighet med hensyn til tilskudd til veibygging. Tidligere hadde Fylkesmannen denne myndigheten. Fylkesmannen fordeler sentralt bevilgede midler til kommunene. Behovet i Follo i denne sammenhengen er først og fremst knyttet til oppgradering av eksisterende skogsbilveier og tiltak som gir bedre trafikksikkerhet. Særlig aktuelt er utbedring av snuplasser og bygging av avkjøringer til lunneplasser nær offentlige veier.

Landbruksdirektoratet øremerket i 2019 midler i en nasjonal pott til miljøtiltak i skog. For søknader om bevaring av nøkkelbiotoper (10-årige ikke-hogstavtaler) prioriteres skogeiere som er mest berørt i forhold til skogens avkastning. For den delen av midlene som er forbeholdt andre miljøtiltak prioriteres søknader om tilskudd til de skjøtselstiltakene som anses å ha størst betydning for naturverdiene i nøkkelbiotoper og andre områder med høy naturverdi. Også tiltak som legger til rette for turbruk og friluftsliv prioriteres.

13.2 Strategier for tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skog (NMSK):

- Follo landbrukskontor forvalter NMSK-midlene som tildeles kommunene Vestby, Nordre Follo, Ås, Frogn og Nesodden under ett.
- NMSK-midlene prioriteres til skogkultur - 1) ungskogpleie, 2) suppleringsplanting og 3) markberedning.
- Tildelte midler til veibygging prioriteres til oppgradering av eksisterende skogsbilveier og tiltak som medfører økt trafikksikkerhet.
- Tilskudd til miljøtiltak i skog prioriteres med nasjonale midler.
- Mer detaljerte retningslinjer for bruk av midlene gjennomgås årlig i samråd med lokale faglag i landbruket.